Bidrag till kännedom om svenska skalbaggar 9

Av Stig Lundberg

Euthiconus conicicollis Frm.

Vid undersökningen av ett sållprov från en ihålig bokstubbe vid Hornsö i Småland taget den 15 juli 1964 erhölls bl.a. två små scydmaenider. Den ena visade sig vara *Stenichnus bicolor* Denny medan den andra till min glädje var ett vackert exemplar av *Euthiconus conicicollis,* en art, som togs just i Hornsö-trakten 1946 av Nils Bruce i två exemplar såsom ny för Sverige. Fyndlokalen utgjordes av en metergrov, ca 10 m hög bokstubbe (Fig. 1 och 2), helt ihålig med ett bålgetingbo upptill och rester av ett kattugglebo med bland annat ett rötägg nertill. Innanmätet kommer man åt genom en ca meterlång spricka och botten är fylld med ett nästan metertjockt fuktigt lager av mulm, i vilket bl.a. myran *Lasius brunneus* lever. Stubben står i ett bokbestånd med insprängd gran och utgör resterna av den äldsta boken i beståndet.

Fyndet föranledde fler besök på lokalen och åtskilliga sållprov. Allt som allt har därvid hittills erhållits ytterligare 11 exemplar av *Euthiconus* (7 ex. den 31 juli, 1 ex. den 27 september och 3 den 2 oktober), men därtill ett stort antal intressanta skalbaggsarter bl.a. flera andra scydmaenider. Sålunda har hittills erhållits följande arter:

Nemadus colonoides Kr, *Neuraphes elongatus* Mull. (1 ex.) och *minutes* Chaud (4 ex., arten är »ny» för Småland), *Stenichnus godarti* Latr. (6 ex.) och *bicolor* Denny (9 ex.), *Euconnus maeclini* Mannh. (3 ex.), *Microscydmus nanus* (9 ex.), *Ptenidium turgidum* Thoms. (»ny» för Småland), *pusillum* Gyll. och *myrmecophilum* Motsch. (»ny» för Småland), *Ptilium modestum* Wank. (»ny» för Småland), *Acrotrichis chevrolati* Allib., *Phyllodrepa pygmaea* Gyll. *Stenus humilis* Er. (1 ex.), *Othius myrmecophilus* Kies., *Quedius microps* Grav., *mesomelinus* Marsh. och *xanthopus* Er., *Bolitobius trimaculatus* Payk., *Conosoma testaceum* F., *Aleochara fumata* Grav., *Trimium brevicorne* Reich., *Euplectus brunneus* Grimm., *nanus* Reich. och *karsteni* Reich., *Batrisodes venustus* Reich., *Bythinus puncticollis* Denny, *Abraeus globosus* Hoffm., *Athous mutilatus* Rosh. (fragment), *Ctesias serra* F., *Cryptophagus fumatus* Marsh., *badius* Sturm., *labilis* Er., *pseudodentatus* Bruce, *distinguendus* Sturm, *pilosus* Gyll., *Atomaria morio* Kol., *Enicmus nidicola* Palm, *rugosus* Hbst. *Corticaria longicollis* Zett., *Mycetophagus atomarius* F. (på utsidan av stubben), *Cerylon fagi* Bris., *deplanatum* Gyll., *Liesthes seminigra* Gyll., *Cis bidentatus* Ol., *fagi* Waltl, *pygmaeus* Marsh., *Ennearthron cornutum* Gyll., *Xestobium rufovillosum* DeG., *Ptilinus pectinicornis* L., *Scraptia fuscula* Mull., *Allecula*-larver (både *morio* F. och *rhenana* Bach är kända från dessa trakter), *Sinodendron cylindricum* L.

Entomol. Ts. Årg. 87. H. 1-2, 1966

Fig. 1.

Fig. 2.

Fig. 1 och 2. *Euthiconus conicicollis*-boken i Hornsö-trakten 2/10 1964. — Foto: förf.

(Arter angivna som nya för Småland här ovan har kontrollerats av Andreas Strand och vad gäller *Ptilium modestum* även av Viktor Hansen.)

I resterna från toppen av boken påträffades dessutom larver av *Elater ferrugatus* Lac. (kläckt) och *Dirrhagus* troligen *pygmaeus* F. i vitrötad ved förutom ett flertal *Euplectus brunneus, Conosoma testaceum* F. m.fl.

Vid sållning den 5 juli 1965 erhöll jag dessutom följande arter: *Habrocerus capallaricornis* Gr., *Scaphidium quadrimaculatum* Ol., *Geotrupes stercorosus* Scriba samt *Hypebaeus flavipes* F. (1 exemplar under lös bark på stubben, 1 exemplar genom slaghåvning samt 1 exemplar flygande; sistnämnda togs av Folke Olsson). Vid samma tillfälle erhöll Gunnar Israelsson genom sållning av främst innanmätet ur samma bokstubbe följande tidigare ej uppräknade arter: *Stenichnus collaris* Mull., *Orthoperus improvisus* Bruce, *Ptenidium gressneri* Er., *Pteryx suturalis* Heer. *Acrotrichis montandoni* Allib. (»ny» för Småland), *Proteinus atomarius* Er., *Stilicus rufipes* Germ., *Mycetoporus splendidus* Gr., *Bolitobius lunulatus* L., *Atheta castanoptera* Mnh., *celata* Er., *Ilyobates nigricollis* Payk., *Abraeus granulum* Er. (»ny» för Småland), *Enicmus transversus* Ol., *Cerylon histeroides* F., *Enneathron affine* Gyll. samt *Rhynchaenus fagi* L.

Totalt har således hittills påträffats i stubben 78 arter varav ej mindre än 6 tidigare ej kända från Småland förutom sällsyntheterna *Euthiconus conicicollis* och *Hypebaeus flavipes*.

Mycket klart framgår av ovanstående vilken värdefull mikrobiotop för skalbaggsfaunan aktuell bokstubbe utgör förutom att den tydligen ibland bebos av kattuggla och även bålgeting.

Vid ett besök på ön Blå Jungfrun i Kalmarsund den 1 oktober 1964 togs ett sållprov av det rödmurkna innanmätet i ett grenhål på en ek. Hålet var riktat uppåt varför mulmen var fuktig på grund av nedsipprande regnvatten. I ihåligheten fanns bl.a. stockmyror *Camponotus herculeanus*. Sållprovet var oväntat innehållsrikt och sålunda erhölls ett exemplar av *Euthiconus conicicollis* även ur detta prov. Dessutom *Plectophloeus nitidus* Frm. i fyra ex., *Stenichnus bicolor* i två ex., *godarti* i flera ex. liksom *collaris* Mull.

samt *Batrisodes venustus* i två ex. Ytterligare ett exemplar av *Euthiconus* togs den 19 oktober 1965 på Blå Jungfrun.

Utöver dessa två fynd av *Euthiconus conicicollis* under 1964 har arten även påträffats på en tredje lokal, nämligen av Sven Palmqvist (f.ö. i sällskap med Stig Adebratt och mig) vid Skäralid i Skåne den 25 april i form av ett exemplar, vilket erhölls genom sållning troligen av vitrötad bokved. Dessutom påträffade jag den 8 maj 1965 ytterligare två *Euthiconus* vid sållningen av innanmätet av en bok på Hallands Väderö.

Arten uppgives även utomlands påträffas sällsynt i ihåliga ekar och bokar ofta tillsammans med myror kanske främst *Lasius brunneus*. Troligen är dock konsistensen på mulmen och fuktigheten avgörande.

Plectophloeus nubigena Rtt. och *nitidus* Frm.

Plectophloeus-arterna är mestadels tagna i ihåliga träd, ofta i anslutning till myror, och anses mer eller mindre bundna till dessa främst kanske *Lasius brunneus*.

Har under de senaste åren haft tillfälle insamla *Plectophloeus nitidus* i flera exemplar på olika platser och därvid kunnat konstatera, att det icke är myrorna, som är det primära, även om de ofta förekommer på samma ställe, utan konsistensen på det material, som arten lever i. Den har nämligen visat sig föredraga svart, fet, fuktig s.k. »*Ludius*»-mulm (kallad så därför att den stora knäpparen *Ludius ferrugineus* L. är mer eller mindre bunden till denna konsistens). Denna mulm bildas i ihåligheter i främst ek där vatten sipprar ner uppifrån exempelvis i grenhål eller under kaj- och andra fågelbon.

Plectophloeus nubigena rapporterades första gången från Sverige av T. E. Leiler efter ett fynd av ett exemplar i Halltorps hage av Ulf Nylander. Detta exemplar satt på undersidan av en ekklamp liggande vid en av de grova fredade ekarna. Rapporten om fyndet föranledde T. Palm att undersöka sitt material av *Plectophloeus* varvid det visade sig att exemplar från Skäralid i Skåne också var *nubigena*. Dessa hade tagits genom sållning av mulm i en bokstubbe. (Ent. tidskr. 1955, sid. 25—27.)

Lyckades hitta till synes lämplig konsistens för *Plectophloeus* i en ihålig ek i Halltorps hage den 15 augusti 1963. Vid sållning av den feta mulmen påträffades också fem *Plectophloeus*-exemplar. Ytterligare tre exemplar erhölls genom sållning i samma ek den 21 juli 1964. Senare under 1964 har dock *Plectophloeus*-exemplar icke kunnat återfinnas möjligen beroende på att konsistensen förändrats och mulmen nu är för torr och således olämplig. I sållningsmaterialet har även påträffats *Euconnus maeclini* och *Euplectus brunneus* i enstaka exemplar, *Deproscia umbrina* Kr. talrikt samt ett exemplar av *Trichonyx sulcicollis* Reich., det första på Öland, som Ulf Nylander tog den 29 juni 1964, däremot inga myror.

Då Nylanders exemplar visat sig vara *Plectophloeus nubigena* tog jag för givet att även mina exemplar var samma art, men genitalpreparering av hanarna visade att samtliga var *Plectophloeus nitidus*. T. Palm, som har tittat på såväl mina som Nylanders exemplar, anser detta sistnämnda vara *nubigena* ehuru det är en hona och således absolut säker bestämning ej är möjlig. Båda arterna förekomma alltså i Halltorps hage.

Plectophloeus nitidus är tidigare endast rapporterad från Västeråsområdet i Västmanland, där den främst tagits i en grov ek, som vindfälldes 1954 (T. Palm) och ännu 1963 erhölls ur stubben till denna ek arten i enstaka

exemplar (förf.). I Sverker Åbergs samling påträffade jag dock ett exemplar taget på Eldgarn i Uppland den 3 augusti 1952 och vid sållning av den feta matjordsliknande mulmen i ett uppåtriktat grenhål i en ek vid Tullgarn i Södermanland erhölls ej mindre än 24 exemplar i ett enda sållprov den 15 juli 1964. Ytterligare 20-tal exemplar har tagits där senare, bl.a. ett den 4 oktober 1964. Utöver *Plectophloeus*-exemplaren har endast två *Batrisodes venustus* erhållits, men inga myror i denna sistnämnda ek. Som redan nämnts under *Euthriconus conicicollis* erhölls fyra exemplar av *Plectophloeus nitidus* även ur ekmulmen på Blå Jungfrun den 1 oktober 1964.

Trogophloeus subtilicornis Roub. (*strandi* Scheerp.)

Fyra exemplar av denna art, tidigare endast känd från Sverige i några exemplar, vilka togs i Vitsaniemi vid Torne älv av Sjöberg 1954 (Svensk insektsfauna 48, sid. 22) erhölls vid vattenbegjutning av fin slamsand intill stranden av en bäck vid Älvsbyn den 11 juni 1964. Exemplaren höll till vid vattenlinjen tillsammans med bl.a. *Trogophloeus bilineatus* Steph. och *Calodera nigrita* Mannh. (»ny» för Nb). Ytterligare 3 exemplar erhölls på samma lokal den 22 augusti 1965.

Stenus bilineatus J. Sahlb.

Denna art uppgives i Svensk insektsfauna 48, sid. 77 i Sverige endast funnen vid Los i Hälsingland, där Sjöberg tagit enstaka exemplar i fuktiga sand- och mjälagropar i barrskog. Har vid genomgång av mitt *Stenus*-material påträffat totalt sex exemplar tagna vid respektive Överkalix den 15 juli 1953, Kalix den 13 juni 1957 båda Nb, Tärna, Ly. lpm. den 25 juni 1958, Arvidsjaur, Pi. lpm. den 31 augusti 1960 samt i två exemplar i Reivoreservatet norr om Arvidsjaur den 28 juni 1963. Har dessutom bestämt ett exemplar, som tagits av Sven Persson (Jokkmokk) vid Messaure, Lu. lpm. den 17 oktober 1964. Vid bestämningen av arten efter Palms tabell i Svensk insektsfauna 48 kan det vara besvärligt att hitta rätt eftersom mittknölen på bakkroppen, som arten skall ha, ofta är mycket otydlig. Arten har erhållits vid trampning av *Sphagnum*-tuvor intill kärr. Tre av exemplaren har kontrollerats av Palm.

Stenus gibbicollis J. Sahlb.

Vid genomgången av mitt *Stenus*-material påträffades ett exemplar av denna art, av vilken från Sverige tidigare endast är känt det exemplar, som Nils Höglund tog den 26 juni 1948 på den sandiga stranden alldeles intill vattenlinjen av bäcken Moljotjoki nära Jorkastake, norr Övre Soppero, To. lpm. Mitt exemplar erhölls vid sållning av lövförna på sandigt underlag vid stranden av Tärendö älv nära Pahakurkkio, ca 1 mil syd Masugnsbyn, d.v.s. i Nb. den 24 juli 1963. Även i Finland och Norge uppgives arten förekomma på sandiga stränder nära vattenlinjen.

Stenus receptus Bck

10-tal exemplar påträffade. Flertalet har tagits i Lu. och Ly. lpm., men även i kustlandet, där två exemplar erhållits vid Kalix. Arten, som tidigare är känd från To. lpm. (Karesuando, Bruce och Norra Soppero, Sjöberg och Strand) och även har tagits av Nils Linnman i Lu. och Ly. lpm. (se Ent. tidskr. 1965, sid. 25), erhålles dels genom trampning av *Sphagnum*-tuvor

vid kärr dels i flytränder vid högvatten och torde höra till de förbisedda arterna.

Stenus problematicus Kevan et Allen

I Ent. tidskr. 1963, sid. 116 har T. Palm redogjort för förändringarna i systematiken för *Crassus*-gruppen. Sålunda skall den art, som i Sverige tidigare är känd från Bl., Öl. och Boh., där den främst påträffats vid havsstränder under tång o.d., heta *problematicus* istället för *crassus* Steph. vilket namn i stället ersätter namnet *salisburgensis* Bernh. för den vanligare arten med mer vidsträckt utbredning i Sverige. Fyndet av ett exemplar av den sydliga och sällsyntare *problematicus* ända uppe i Lu. lpm. i Stora Sjöfallets nationalpark vid Suorva intill stranden av Akkajaure den 15 augusti 1964 kan förefalla anmärkningsvärt, men torde förklaras av närheten till Norge, där *problematicus* påträffats även vid insjöar. Exemplaret ifråga, en hane, har bestämts av A. Strand.

Quedius ventralis Arag.

Vid sållning av det fuktiga innanmätet i ett hål vid roten av en lönn vid Strömsholm i Västmanland den 25 juli 1964 erhölls ett exemplar av denna sällsynta kortvinge, vilken uppgavs från Sverige redan av Thomson och återfanns av Thure Palm dels i fem exemplar i Skåne i en bok dels också i ett exemplar vid Strömsholm i en alm (Ent. tidskr. 1952, sid. 239—242 respektive 1955, sid. 136). I samma lönn togs larver och en imago av *Athous mutilatus* Rosh. 1963 (Ent. tidskr. 1963, sid. 247). Flitig sållning och kläckning av påträffade *Quedius*-puppor och larver gav tyvärr inga fler exemplar av *Quedius ventralis,* däremot flera *Quedius brevicornis* Thoms och *scitus* Grav. samt *Abraeus granulum* Er.

Den 4 juli 1965 fick jag dock tag på ytterligare en imago och fyra larver av *Quedius ventralis* nämligen i en ihålig bok på Hallands Väderö i Skåne.

Ptinus sexpunctatus Panz.

Vid undersökningen av en torrtallstubbe, intill kojan vid Muddusfallet inom Muddus nationalpark i Lu. lpm. påträffades den 4 juli 1963 i ved angripen av *Eremotes ater* L. ett dött exemplar av *Ptinus sexpunctatus* i sin puppkammare. Fyndet är anmärkningsvärt med hänsyn till att arten såväl i Sverige som i övriga Europa endast är känd från lövträd, främst ek (se bl.a. Palm Holzkäfer II, sid. 283). Fynd föreligger dock från Jämtland där aktuellt lövträd saknas och Einar Wiren har tagit ett exemplar av arten under barken på en liten död tall på en myr i Värmland (enligt muntlig uppgift). Agronomen Sven Persson från Jokkmokk, som var med vid ovannämnda tillfälle i Muddus blev intresserad för skalbaggsinsamlandet och har företagit insamlingar främst i Jokkmokks-trakten under 1963 och 1964. Persson lyckades därvid bl.a. få tag på ytterligare två exemplar av *Ptinus sexpunctatus* i barken på en grov levande tall intill Messaure. Det ena har starkt deformerade täckvingar, vilket tyder på att exemplaret kläckts i barken.

Osphya bipunctata F.

Vid ett av Entomologiska föreningens sammanträden hösten 1963 anmälde Stig Adebratt det trevliga fyndet av *Osphya bipunctata,* som han tagit

i flera exemplar sommaren 1963 i Hornsö-trakten i Småland (Ent. tidskr. 1964, sid. 125). Anmärkningsvärt är att arten, som gärna slår till i blommor (tidigare endast känd från Sjöarp i Blekinge i några exemplar enligt Ent. tidskr. 1947, sid. 184 och 1959, sid. 14—16), ej påträffats förut i dessa förhållandevis väl genomletade trakter. Förklaringen kunde möjligen vara den att det rörde sig om en särskilt gynnsam och ursprunglig lokal, som Adebratt lyckats hitta. När jag emellertid besökte en plats drygt en mil från Adebratts lokal den 25 maj 1964 i sällskap med bl.a. revirförvaltaren Anders Celsing, Hornsö, plockade denne ned en skalbagge från sin axel och överlämnade den till mig med orden: »här har Du en bladbagge». Helt överraskande visade det sig vara inget mindre än en vacker hane av *Osphya bipunctata,* som tydligen har en relativt vidsträckt utbredning i trakten, men förbisetts. Biotopen utgjordes av lundartad skog med starkt inslag av ek, asp, klibbal, hagtorn och hassel.

Xylechinus pilosus Ratzb.

Denna barkborre, som lever under barken på döende granar, har i Sverige utpräglad nordlig utbredning, troligen beroende på granens invandringsväg från norr, och arten har hittills påträffats ned till norra Dalarna enligt Catalogus 1960. Vid ett besök i Nytebodareservatet i nordöstra Skåne, det troligen äldsta barrskogsområdet i Skåne, sållade jag den 10 maj 1963 bark från några torkande granar varvid bl.a. erhölls tre exemplar av *Xylechinus pilosus.* Arten är visserligen påträffad även i Danmark, men endast i enstaka exemplar i Sydjylland, varför fyndet är svårförklarligt.

För hjälp med kontrollbestämningar vill jag tacka Andreas Strand, Viktor Hansen och Thure Palm.